

III. ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

УДК 343.13:343.8

DOI 10.32755/sjcriminal.2026.01.131

Косов О. М.,

старший викладач кафедри
підвищення кваліфікації працівників пробації
Інституту професійного розвитку,
Пенітенціарна академія України,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0001-9651-5647;

Остренко М. В.,

доктор філософії у галузі права,
старший дільничний офіцер поліції
СП ВП № 2 Шевченківського УП
ГУ НП у м. Києві
ORCID: 0000-0002-7901-0946

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УСТАНОВАХ ТИМЧАСОВОЇ ІЗОЛЯЦІЇ

Статтю присвячено аналізу окремих аспектів проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) та слідчих (розшукових) дій (далі – СРД) на території так званих «установ тимчасової ізоляції». Розглянуто проблеми термінологічного визначення таких установ і особливості здійснення першочергових НСРД і СРД. Особливу увагу приділено застосуванню НСРД, передбачених статтями 268 та 269 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України як ефективних інструментів початкового етапу розслідування. Обґрунтовано доцільність внесення змін до КПК України щодо можливості застосування окремих НСРД до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР), а також наголошено на недосконалому механізмі забезпечення особистої безпеки учасників кримінального провадження в умовах тимчасової ізоляції.

Ключові слова: *установи тимчасової ізоляції; досудове розслідування; слідчі (розшукові) дії; негласні слідчі (розшукові) дії; режимність місць несвободи; невідкладність слідчих дій; кримінальні проступки; Єдиний реєстр досудових розслідувань; безпека учасників кримінального провадження; спеціалізація слідчих органів.*

Постановка проблеми. На сьогодні актуальною проблематикою постає підвищена криміногенна обстановка у так званих «установах тимчасової ізоляції» громадян. Не зайвим буде зазначити, що так звані «установи тимчасової ізоляції» є осередками вчинення низки кримінальних правопорушень різних ступенів тяжкості. Неможливо здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, не враховуючи специфіки досліджуваних установ. Не можна не визнати, що слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії виконують свою соціальну роль, яка полягає у захисті особи, суспільства та держави від злочинності шляхом збору доказів для притягнення винних до відповідальності, забезпечення неупередженого розслідування та дотримання прав усіх учасників, а також підтримки верховенства права та відновлення справедливості, гарантуючи, що винні будуть покарані, а невинні захищені. Та вказану роль вони відіграватимуть під час реалізації на території установ тимчасової ізоляції, чим зміцнюватимуть виховну мету вищевказаних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній кримінальній процесуальній доктрині специфіку досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції, у своїх працях аналізували такі науковці: О. Г. Колб, М. В. Багрій, А. А. Вознюк, О. В. Батюк, Р. О. Колб, І. М. Копотун, Г. К. Луцик, В. А. Сас, М. М. Сербін, О. Ю. Хабло, В. В. Тетерятник, С. С. Чернявський, О. М. Гумін, В. Л. Ортинський, О. О. Дудоров, С. В. Ткаченко, К. Б. Марисюк та ін.

Формулювання мети. Метою дослідження є здійснення аналізу чинних законодавчих норм, які стосуються досудового розслідування у т. зв. «установах тимчасової ізоляції», фіксації кримінальних правопорушень на їх території та подальші пропозиції з урегулювання заявленої діяльності.

Як слушно зазначив С. В. Ткаченко, «складнощі, які постають у процесі здійснення кримінального провадження органами, що здійснюють досудове розслідування, здебільшого спричинені режимністю установ тимчасової ізоляції, що ускладнює не лише допуск осіб з підрозділів, що проводять оперативно-розшукові заходи та НСРД, а й експертно-дослідну діяльність, що має часово-просторові межі» [1, с. 73]. На нашу думку, ви-

щезгаданий науковець дуже доречно вживає термін «місця тимчасової ізоляції»: «Термін пропонуємо вважати таким, що узагальнює поняття установ виконання покарань і слідчих ізоляторів» [1, с. 51] з подальшою аргументацією, що місця тимчасової ізоляції «наділені такими ознаками: режимність; безперервність роботи; цілодобова охорона та забезпечення порядку; примусова ізоляція осіб на підставі рішень органів державної влади» [1, с. 52]. До установ тимчасової ізоляції, на думку С. Ткаченка, належать: «ізолятори тимчасового тримання, органи й установи виконання покарань, кімнати для затриманих і доставлених чергових частин органів Національної поліції, слідчі ізолятори Державної кримінально-виконавчої служби України, гауптвахти Військової служби правопорядку у Збройних Силах України та інші» [1, с. 56]. І саме тому пропонується вживати вказаний термін у контексті досліджуваної тематики.

Як було вже неодноразово зазначено багатьма авторами, проблематика здійснення слідчих (розшукових) дій, попри інші зазначені нами чинники, зумовлена специфікою кримінальної субкультури, представники якої зобов'язані дотримуватися своїх неформальних правил, зокрема заборони надавати допомогу правоохоронним органам у будь-якому вигляді.

У такій ситуації, на нашу думку, значно доречнішим буде використання НСРД, які передбачають саме негласний спосіб отримання відомостей, що мають значення для виконання завдань кримінального провадження. Тобто за своєю сутністю вони є значно ефективнішими, ніж офіційні способи отримання, тобто гласні. Це означатиме, що алгоритм першочергових слідчих дій повинен містити насамперед здійснення НСРД. Оскільки першочергові СРД вимагають підвищеної уваги, недопустимості зволікання, дотримання тактики пошуку «по гарячих слідах», відповідно на першому місці має бути принцип невідкладності.

Згідно з положеннями ч. 1 ст. 250 КПК України «у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини Кримінального кодексу України, НСРД можуть бути розпочаті до постановлен-

ня ухвали слідчого судді у випадках, передбачених цим Кодексом, за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора». Тож питання невідкладності постає лише у випадках учинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Невідкладно можуть застосовуватися такі НСРД: «установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу» (ст. 268 КПК України), «спостереження за особою, річчю чи місцем у публічно доступних місцях» (ст. 269 КПК України) [2]. Та в подальшому згідно з результатами проведених НСРД слід вибудовувати тактику проведення гласних слідчих (розшукових) дій відповідно до норм наказу МВС України від 07.07.2017 № 575.

Отже, на нашу думку, доречним буде доповнити положення КПК України ст. 214-1: *«У разі виявлення тяжкого або особливо тяжкого кримінального правопорушення на території місця тимчасової ізоляції слідчий, прокурор невідкладно, до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, може здійснити негласні слідчі (розшукові) дії за ст. ст. 268, 269 КПК України. Від моменту, коли завдання негласної слідчої (розшукової) дії досягнуто, слідчий, прокурор зобов'язаний продовжувати досудове розслідування шляхом використання гласних способів отримання відомостей (слідчих розшукових дій). Результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії обробляються та використовуються у кримінальному провадженні в порядку, визначеному КПК України»*. Така позиція може викликати внутрішній протест серед наукової процесуальної спільноти, але, на нашу думку, здійснення досудового розслідування на території установ тимчасової ізоляції поєднано з НСРД.

Кримінальна субкультура сама по собі має таємний, негласний, прихований характер. Антисоціальна поведінка кримінальної спільноти зобов'язує законодавця діяти радикально й рішуче з метою забезпечення безпеки і прав не лише громадян, не причетних до криміналітету, а й представників так званої «кримінальної субкультури», яка стосується не тільки рецидивістів та осіб, вороже налаштованих до закону, держави, державних органів та правопорядку, а й осіб, що потрапили до системи з власної необережності, необізнаності. Завдання законодавця – об-

межити способи долучення випадкових ув'язнених (т. зв. «первоходів») до кримінальної субкультури.

Не можна обійти увагою проблематику розкриття злочинів невеликої тяжкості. Оскільки злочини зазначеної категорії вчиняються значно частіше на території установ тимчасової ізоляції, здійснення НСРД за вказаними правопорушеннями не допускається. Насамперед у поле зору потрапляє механізм досудового розслідування кримінальних проступків, визначений главою 25 КПК України. Так, ст. 300 КПК України передбачає використання всіх видів слідчих (розшукових) дій та проведення негласних слідчих (розшукових) дій, визначених ст. 264 КПК (зняття інформації з електронних інформаційних систем) та ст. 268 КПК (установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу)). Порядок використання технічних засобів нагляду і контролю у слідчих у місцях тимчасової ізоляції визначений наказом Міністерства юстиції України від 26.06.2018 № 2025/5. Мета наказу згідно з п. 1 розділу I – «забезпечення режиму у слідчих ізоляторах, виправних та виховних колоніях, попередження втеч та інших кримінальних правопорушень, порушень встановленого законодавством порядку тримання під вартою та відбування покарання, отримання необхідної інформації про поведінку осіб, узятих під варту, та засуджених, забезпечення їх безпеки, персоналу слідчих ізоляторів, виправних та виховних колоній, а також інших осіб, які перебувають на території цих установ». У п. 2 розділу I передбачена наявність електронної інформаційної системи, яка «забезпечує збір, обробку, передачу і подання інформації в заданому вигляді з метою виявлення порушника на об'єктах, а також предметів, виробів, речовин, заборонених для використання особами» [3]. Законодавець встановив базу даних, систему, яка може мати в наявності дані, що мають значення для певного досудового розслідування, ч. 2 ст. 264 КПК України дозволяє негласним шляхом, у позасудовому порядку здійснення доступу до систем, які не потребують подолання системи логічного захисту. У контексті наказу Міністерства юстиції України від 26.06.2018 № 2025/5 система слугує виконанню завдань адміністрації установ тимчасової ізоляції і насамперед використовується з метою

недопущення кримінальних правопорушень, тобто для виконання завдань кримінального провадження та кримінального процесу. У такому випадку ми визнаємо єдність цілей як адміністрації установ тимчасової ізоляції, так і органів досудового розслідування. Це дозволяє нам припустити, що для розкриття конкретного кримінального проступку в органу дізнання не буде необхідності в подоланні систем логічного захисту електронної інформаційної системи установи. У такому випадку НСРД за ст. 264 КПК України необхідно використати як першочергові.

Згідно з ч. 4 та ч. 5 ст. 268 КПК України запроваджено механізм проведення НСРД у позасудовому порядку. Якщо це стосується радіообладнання без встановленого власника або без його дозволу, ч. 4 ст. 268 КПК України допускає проведення НСРД на підставі постанови слідчого, прокурора лише у випадку, передбаченому ст. 250 КПК України. Отже, застосування зазначених НСРД як першочергових для органів, що розслідують кримінальні проступки, є недопустимими. На думку законодавця, застосування норм ст. 268 КПК України має бути лише у випадку крайньої необхідності, пов'язаної із врятуванням життя або запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину. Крайньої необхідності немає, і орган дізнання першочергово може провести лише зняття інформації з електронних інформаційних систем, що, на нашу думку, не може повною мірою здійснити належне розкриття кримінального проступку в умовах режимності на території установ тимчасової ізоляції.

Разом з тим вважаємо за потрібне доповнити норми вже запропонованої ст. 214-1 ч. 2 КПК України: *«У випадку виявлення кримінального правопорушення легкої та середньої тяжкості на території місця тимчасової ізоляції дізнавач, прокурор невідкладно, до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, може здійснити негласні слідчі (розшукові) дії за ст. 264, 268 КПК України. Від моменту, коли завдання негласної слідчої (розшукової) дії досягнуто, дізнавач, прокурор зобов'язаний продовжувати досудове розслідування шляхом використання гласних способів отримання відомостей (слідчих розшукових дій). Результати проведеної негласної слідчої*

(розшукової) дії обробляються та використовуються у кримінальному провадженні в порядку, визначеному КПК України».

Як було слушно зазначено М. С. Городецькою, у межах досудового розслідування функцію кримінального переслідування здійснюють слідчі різних відомств, тому постає потреба розмежувати предмет відання. По суті розподіл предмета відання – це класифікація суспільних відносин за певними ознаками злочину, унаслідок якого вони склалися, з метою розподілу праці [4, с. 90–91]. Погоджуємося з точкою зору Б. В. Калиновського: *«На нашу думку, розслідування злочинів, учинених на території установ тимчасової ізоляції, підслідність яких належить до компетенції слідчих органів Національної поліції, потребує спеціалізації слідчих для врахування особливостей діяльності підрозділів досудового слідства та належної взаємодії з працівниками Державної кримінально-виконавчої служби України або іншої адміністрації установ тимчасової ізоляції. Спеціалізація з кримінального провадження надає можливість детективу (слідчому) отримати необхідні вміння та навички для розслідування окремих видів злочинів, опанувати методiku розслідування та збагатити власний досвід у розслідуванні чітко окресленої категорії кримінальних правопорушень»* [5, с. 312]. Продовжуючи думку, ми так само визнаємо той факт, що слідчі (розшукові) дії на території установ тимчасової ізоляції слід віднести до компетенції окремого органу та / або спеціально виокремленого слідчого підрозділу на базі органів Національної поліції України, Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань тощо.

Інший важливий аспект кримінальної процесуальної діяльності на території установ тимчасової ізоляції – забезпечення безпеки учасника процесу, який утримується на території конкретної установи. А. М. Орлеан вважає, що найдієвішими серед заходів особистої безпеки й такими, які реально застосовують у кримінальних провадженнях, є особиста охорона, забезпечення конфіденційності відомостей про особу та закритий судовий розгляд. Випадки застосування інших заходів безпеки є поодинокими. Основними напрямками забезпечення конфіденційності

та відомостей про особу є: забезпечення конфіденційності анкетних даних особи, забезпечення конфіденційності зовнішності особи; забезпечення конфіденційності голосу особи; забезпечення конфіденційності інформації про місце перебування (проживання) особи [6, с. 33].

Аналогічну проблематику виокремив у своєму дослідженні С. В. Ткаченко: «Аналізуючи матеріали кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 255-1 КК України, у частині з них наявні потерпілі, які також перебували в місцях тимчасової ізоляції. Подальше їх перебування в одному місці з підозрюваним / підозрюваними становить безпосередню загрозу їхньому життю та здоров'ю» [1, с. 70]. У зв'язку з цим виникає необхідність у доповненні чинних нормативно-правових актів, які врегульовують діяльність установ тимчасової ізоляції, нормами, що передбачатимуть переміщення до іншого місця тимчасової ізоляції учасника кримінального провадження, чиєму життю чи здоров'ю існує реальна загроза: «Для забезпечення особистої безпеки у разі існування реальної загрози життю чи здоров'ю та для подальшого проведення слідчих (розшукових) дій учасник кримінального провадження (потерпілий, свідок, підозрюваний та ін.) переміщується до іншої установи тимчасової ізоляції аналогічного режиму та рівня безпеки». Наведеною нормою доповнюються наказ Міністерства юстиції України від 14.06.2019 № 1769/5, наказ МВС України від 25.09.2023 № 777, КВК України.

Висновки. Таким чином, дослідивши низку норм, які стосуються проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, ми робимо невтішні висновки: законодавець досі не врегулював проведення СРД та НСРД на території установ тимчасової ізоляції; не запроваджений окремий слідчий орган (підрозділ), наділений компетенціями здійснення досудового розслідування винятково на території установ тимчасової ізоляції; оскільки на території установ утримується контингент, не схильний до співпраці з органами досудового розслідування, є всі підстави використання під час першочергових слідчих дій на місці вчинення кримінального правопорушення саме НСРД до внесення відомостей до ЄРДР; забезпечення особистої безпеки учасника кримінального провадження, який перебуває на те-

риторії конкретної установи тимчасової ізоляції, теж потребує законодавчого врегулювання, насамперед порядку заміни однієї установи на іншу.

Список використаних джерел

1. Ткаченко С. В. Особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції : дис. ... д-ра філософії : 081. Київ, 2023. 247 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

3. Про затвердження Переліку технічних засобів нагляду і контролю, що використовуються у слідчих ізоляторах, виправних та виховних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби України, та Порядку використання технічних засобів нагляду і контролю у слідчих ізоляторах, виправних та виховних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби України : наказ Міністерства юстиції України від 26.06.2018 № 2025/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0765-18#Text> (дата звернення: 20.01.2026).

4. Городецька М. С. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ : монографія / за ред. Л. М. Лобойка. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2010. 231 с.

5. Калиновський О. В. Предмет відання детектива (слідчого) в кримінальному судочинстві України. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 310–313.

6. Орлеан А. М. Актуальні питання забезпечення безпеки потерпілих та свідків у кримінальних провадженнях. *Європейські стандарти діяльності прокурора, слідчого та адвоката у кримінальному провадженні* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 26 листоп. 2015 р.). Київ : Прецедент, 2016. С. 32–36.

Kosov O.,
Senior Lecturer,
Department of Advanced Training for Probation Staff,
Institute of Professional Development,
Penitentiary Academy of Ukraine,
ORCID: 0000-0001-9651-5647;

Ostrenko M.,
Doctor of Philosophy in Law Precinct Officer Police of Prevention
Sector, Police Department No. 2 of Shevchenkivskiyi Police Department,
Main Directorate of the National Police in Kyiv
ORCID: 0000-0002-7901-0946

ON SOME ASPECTS OF CONDUCTING INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS AND CUSTODY INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS DURING THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES IN TEMPORARY ISOLATION INSTITUTIONS

The article is devoted to the study of certain aspects of conducting covert investigative (search) actions and investigative (search) actions within so-called "temporary detention facilities". In particular, attention is paid to the appropriateness of using the term "temporary detention facilities", as well as to the conduct of priority covert investigative (search) actions (CISAs) and investigative (search) actions (ISAs). Special emphasis is placed on such CISAs as the "establishment of the location of a radio electronic device" (Article 268 of the Criminal Procedure Code of Ukraine) and "surveillance of a person, object, or place in publicly accessible areas" (Article 269 of the Criminal Procedure Code of Ukraine), proposed for use as priority measures in the investigation of criminal offenses and criminal misdemeanors. Amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine are proposed to allow the application of certain CISAs prior to entering information into the Unified Register of Pre-Trial Investigations. The article supports the views of other scholars who advocate the establishment of separate investigative bodies to investigate criminal offenses committed within temporary detention facilities. The insufficiency of personal security measures for participants in criminal proceedings held in temporary detention facilities is also acknowledged.

Key words: *temporary detention facilities; pre-trial investigation; investigative (search) actions; covert investigative (search) actions; regime-based nature of places of detention; urgency of investigative actions; criminal misdemeanors; Unified Register of Pre-Trial Investigations; security of participants in criminal proceedings; specialization of investigative bodies.*

References

1. Tkachenko, S. V. (2023), Features of pre-trial investigation of criminal offenses committed in places of temporary detention : PhD thesis (Law), Kyiv.

2. Ukraine (2012), *Criminal Procedure Code of Ukraine* : Law of Ukraine dated 13 April 2012 No. 4651-VI, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv.

3. Ukraine (2018), *On approval of the List of technical means of surveillance and control used in pre-trial detention centres, correctional and juvenile colonies of the State Criminal-Executive Service of Ukraine, and the Procedure for their use* : Order of the Ministry of Justice of Ukraine dated 26 June 2018 No. 2025/5, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0765-18#Text> (accessed 20 January 2026).

4. Horodetska, M. S. (2010), Criminal procedural competence of investigators of internal affairs bodies, *Lira-LTD*, Dnipropetrovsk.

5. Kalynovskiy, O. V. (2016), "Scope of competence of a detective (investigator) in criminal proceedings of Ukraine", *Law Review of Kyiv University of Law*, No. 4, pp. 310–313.

6. Orlean, A. M. (2016), "Current issues of ensuring the safety of victims and witnesses in criminal proceedings", *European standards of activity of prosecutors, investigators and lawyers in criminal proceedings* : proceedings of the Scientific and Practical Conference (Kyiv, 26 November 2015), Pretsedent, Kyiv, pp. 32–36.

Дата першого надходження статті до видання: 20.01.2026.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.01.2026.

Дата публікації (оприлюднення): 21.04.2026.